№ 79 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 14 1901 ՇԱԲԱԹ ԱՊՐԻԼԻ 14 № 79

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լայն հայեացք եւ բազմակողմանի քննութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Անբերրիութիւնից վնասվածների օգտին. Արձագանքներ. Նամակ Բագուից. Նամակ Ախալքալաքից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Յովսէփ կաթողիկոս Արղութեան։

ԼԱՅՆ ՀԱՅԵԱՑՔ ԵՒ ԲԱԶՄԱԿՈՂՄԱՆԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Իրաւաբանների ժողովը, որ բացվեց Մօսկվայում ներկայ ապրիլի 4-ին, համակրելի հասարակական երեւոյթ է։ Այդ ժողովում քննութեան պէտք է առնվեն հերթական դարձած կարեւոր իրաւաբանական հարցեր, որոնք շօշափում են պատժական գործի մեղմացնելուն եւ բարեկարգելուն ծառայող ծրագիրները։

Ժողովի բացման օրը արտասանած ճառերի մէջ շեշտված էր այն էական միտքը, որ իրաւաբանական խնդիրները չը պէտք է սահմանափակվեն նեղ շրջանակի մէջ եւ քննվեն միայն իբրեւ մասնագիտական հարցեր, որոնց համար չափված, կշռված է միանգամից գիտութիւնը որոշ պարագաների մէջ։ Իրաւաբանութիւնը՝ կեանքի եւ կենսական յարաբերութիւնների արտայայտութիւն է, ուստի եւ նա պէտք է մշտապէս շփվի կեանքի հետ եւ հաշուի առնի կեանքի նոր երեւոյթները, մարդկանց եւ հասարակութեան մէջ առաջ եկած յարաբերութիւնների փոփոխութիւնները։

Շփում կեանքի հետ, շփում հասարակութեան հետ, հարցերի մշակութիւն հասարակութեան մասնակցութեամբ, հրապարակական քննադատութիւն—ահա այն գեղեցիկ առաւելութիւնները, որ կընծայէ համագումար իրաւաբանական ժողովը հասարակութեանը։ Ներկայ ժողովը բացվեց այդ հայեացքների ոգեւորութեան ազդեցութեան տակ եւ ցանկութիւն յայտնեց, որ այդ տեսակ ժողովները կրկնվեն պարբերաբար։ Նոյն Մօսկվայում իրաւաբանական ժողով տեղի է ունեցել քառորդ դար սրանից առաջ, այն է 1875 թուին եւ այնուհետեւ ոչ մի փորձ չէ աջողվել մինչեւ ներկայ ժողովը։

Անկասկած՝ իրաւաբանական խնդիրները կարելի է քննել եւ իրաւաբանական ընկերութիւնների մէջ, ինչպէս այդ տեղի ունի եւ ներկայումս։ Սակայն համագումար ժողովները ունենն այն առաւելութիւնը, որ նրանք ընդարձակում են մասնակցողների շրջանը, գրաւում են խնդիրների քննութեան համար այնպիսի մարդկանց, որոնք սովորական դէպքերում չեն կարող մասնակցել եւ իրանց հմտութեամբ, գիտութեամբ եւ դիտողութիւններով օգտաւէտ լինել։

Մենք շատ կը ցանկանայինք, որ մեր կովկասեան իրաւաբանութեան խնդիրները նոյնպէս արժանանային համագումար ժողովների քննութեան եւ նրանց վրա տարածվէր լայն հայեացքների եւ բազմակողմանի լուսաբանութեան արգասիքները։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ընթերցողներին արդէն յայտնի է, թէ որպիսի գեղեցիկ յոյսերով է լցվել Ռուսաստանի ամբողջ մտածող դասը լուսաւորութեան նոր մինիստր գեներալ Վաննօվսկու պաշտօնի գլուխ անցնելու առիթով։ Գիտեն մեր ընթերցողները եւ այն, թէ ինչ դիրք է բռնել ռուսաց խաւարամիտ մամուլը հասարակութեան այդ գեղեցիկ ակնկալութիւնների դիմաց, մանաւանդ այդ մամուլի ամենատիպիքական ներկայացուցիչ «Моск. Вѣд.» լրագիրը։ Այս լրագրի ստոր արարքների դէմ մի գեղեցիկ յօդուած է տպել «С. Петер. Вѣд.» լրագիրը, որից բերում ենք մի կտոր ռուս խաւարամիտներին բնորոշելու համար.

Ահա արդէն առաջին չաբաթը չէ, ինչ այդ, ամօթ չը լինի ասելը, լրագիրը, որ հրատարակվում է մեզ—ռուս մարդկանց համար օտար մի եկւորի ձեռքով (Գրինգմուտն է այդ եկւորը), աստիճանաբար զարգացող մի անամօթութեամբ եւ նոյնքան էլ գովելի յախորտանքով օր օրի վրա աշխատում է, իր ինչ որ զզուելի եւ մանրիկ նպատակների համար, պղտորել այն լուսափայլ տրամադրութիւնը, որ դեռ տիրում է այժմ մեզ վրա։ Չէ անցնում մի համար, որի մէջ «հիւպատոսները» չը հրաւիրվէին «արթուն լինելու». չը կայ մի առաջնորդող, որի մէջ չը լինէր «օգնեցէք, հրդեհ, ապստամբութիւն» աղաղակները։ Եթէ չիմանայինք, որ այդ յօդուածները գրվում եւ խմբագրվում են մի մեծ կոմիկի ձեռքով, եթէ չիմանայինք, որ այդ խնսինուացիաների եւ հեծեծանքների գրողը եւ խմբագրողը այդ բոլորը լոյս հանելիս ինքն էլ է սրտանց քրքջում, տեսնելով ճոճռուն ֆրազներ եւ ամեն տեսակ կեղծ հայրենասիրական սուտութեան կոյտը, որոնցով պէտք է խաբել ընթերցողներին,—եթէ չը լինէր, կրկնում ենք այս բոլորը այն թատրօնական փոթորիկի ֆօնի վրա, որ բարձրացրել է «Моск. Вѣдом.», անհրաժեշտ կը լինէր լրջութեամբ խօսել նրա հետ, վճռական բացատրութիւններ տալ... Բայց ներկայ անամպ րօպէին մի ինչ որ նորագոյն Կալիօստրօի փորձերը, որոնցով աշխատում են նորից գրգռել մեր առողջացող վէրքերը, կուրացնել ռուս մարդկանց, որոնք նոր են սկսել միմեանց հասկանալ, խռովութեան եւ անվստահութեան սերմեր ցանել հանգստացող հասարակութեան մէջ—այս բոլոր ողորմելի, հնացած միջոցները արդարացի կերպով միայն արհամարհանք պիտի պատճառեն։ Միայն յիշում ենք Մինսկու ոստանաւորներից մի տող. «Այդ՝ գեռուններն են սողում արշալոյսից առաջ»...

Այդ գեռունները, կաւելացնենք մենք, շատ են թունաւորել մարդկանց, շատ են զզուելի արարքներով թշնամութիւն եւ մարդկերութիւն սերմանել հասարակութեան մէջ։ Ողջունում ենք այն արշալոյսը, որ պիտի ցոյց տայ, թէ որքան զզուելի գեռուններ են դրանք։

ԱՆԲԵՐՐԻՈՒԹԻՒՆԻՑ ՎՆԱՍՎԱԾՆԵՐԻ ՕԳՏԻՆ

Ստացանք հետեւեալ նոր նուիրատուութիւնները.

Սիմֆերօպօլից—տիկին Լուսիկ Սպենդիարեանից 50 րուբլի։

Բալախանիից—«Անդրանիկ» ընկերութեան ծառայողներից 61 րուբլի։ Նուիրատուներն են. Կ. Մանուչարեան, Մ. Տէր-Դանիէլեան՝ 5-ական ր., Յ. Ափոյեան, Կ. Յակովբեան՝ 3-ական ր., Մ. Յովասափեան, Իսա Իսկանդար-օղլի՝ 2-ական ր., Ջ. Տէր-Դաւթեան 1 ր., 50 կ., Պ. Տէր-Պետրոսեան, Ա. Բաբայեան, Տ. Ջախօեան, Ա. Տէր-Մարտիրոսեան, Գ. Ափոյեան, Մ. Սարգսեան, Փ. Մանուկեան, Գ. Նազիրեան, С. Крымскій, Իսաւբ Բաղիրօղլի, Բ. Հայրապետեան, Կ. Եղիկեան, Խ. Հայրապետեան, Կ. Հայրապետեան, Բ. Սարուխանեան, Յ. Պետրոսեան, Յ. Հայրապետեան, Մ. Հայրապետեան, Մ. Սողոմոնեան, Ա. Պօղոսեան, Սուլթան Ամադխան-օղլի, Մ. Կափրելեան, Գ. Եգեան՝ 1-ական ր., Ա. Ծատուրեան, Յ. Մկրտչեան, Նուրալի Բայրամալի-օղլի, Ծ. Իւանեան, Ս. Թիւնեան, Մ. Պետրոսեան, Մ. Միխայէլեան, Խ. Հայրապետեան, Մ. Ֆարսեան, Ա. Տէր-Զաքարեան, Ո. Քեօչարեան, Յ. Խաչատուրեան, Մ. Մուրադեան, Ա. Պապեան, Ս. Պապեան, Բաբա Նաջաֆ-օղլի, Խ. Շահինեան, А. Пончинъ, Խ. Յարութիւնեան, Վ. Մատթէոսեան, Յ. Հայրապետեան, Կ. Գալուստեան, Յ. Յակովբեան՝ 50-ական կ., Ա. Բալասանեան, Ս. Կարապետեան, Ա. Վարդանեան, Յ. Բարսեղեան՝ 30-ական կոպ., Մ. Սարգարեան, Գ. Զաքարեան, Մ. Միրզաեան, Ջ. Յակովբեան, Պ. Յակովբեան՝ 25-ական կ., Մ. Յովհաննէսեան, Ամուչա Գուլի-օղլի, Ղասում Ցիւսէին-օղլի, Կ. Սարիբէգեան, Մ. Բաբայեան, Մաշի Մադադ-օղլի, Գ. Յովսէփեան, Գ. Օհանջանեան, Կ. Տրճանեան, Մ. Սանթուրեան, Յ. Նազիրեան, Խանալի Իսաւբ-օղլի՝ 20-ական կոպ., Ցիւսէինալի Ցիւսէին-օղլի՝ 15 կոպ.։

Գէօրգիեվսկից — Ներսէս քահանայ Վարդանեանից 24 ր. 27 կոպ.։ Նուիրատուներն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

(Շարունակութիւն *)

Դուբօսսարի քաղաքից 12 վերստ հեռաւորութեան վրա Յովսէփ արքեպիսկոպոսը տեղական նահանգապետի հետ ընտրեց մի գեղեցիկ տեղ՝ հայկական քաղաք շինելու համար։ Կազմվեց մակարդակ, որ Յովսէփի եղբօրորդի Բարսեղի հետ ուղարկվեց Պետերբուրգ՝ կայսրուհուն ներկայացնելու եւ նրա վաւերացումը խնդրելու համար։ Բայց հայ ժողովուրդը չէր ցանկանում հեռանալ Դուբօսսարից. նոր տեղ հիմնելը, նոր բնակութիւն հաստատելը բնականաբար շատ դժուար ու ծանր էր թւում այդ գաղթականներին, որոնք թիւրքական հողից էին գաղթել մի բոլորովին օտար ու անծանօթ միջավայր։ Բայց Յովսէփը գիտէր համոզել ամբոխը։ Զատիկ օրը նա հաւաքեց հայերին Դուբօսսարիի հայոց ժամանակաւոր եկեղեցին, պատարագ արաւ եւ ապա խօսեց իր տաք քարոզներից մէկը։ Թիւրքական լուծի տակից դուրս եկած հայերին նա նմանեցրեց Եգիպտոսի գերութիւնից ազատված հրէաներին, շնորհաւորեց Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ մտնելը, լաց եղաւ, լացացրեց շատերին։ Ամբոխը ընկճվեց։

Կայսերական հրամանը արձակվեց յունիսի 10-ին եւ յուլիսի 17-ին յայտնվեց Արղութեանին։ Այլ եւս ժամանակ չը կորցնելով, նա նոյն ամսի 25-ին մեծ հանդէսով օրհնեց նոր քաղաքի հիմքը եւ գոյութիւն ստացաւ հայոց Գրիգորիօպօլ քաղաքը։ Այսպիսի գործերը հեշտ չեն կատարվում։ Ռուսաց կառավարութիւնը տուեց 46781 րուբլի 72 կոպէկ 325 տուն շինելու համար, 37,000 րուբլի եկեղեցի եւ վանք, 15,000 րուբլի էլ առաջնորդարան շինելու համար. բացի դրանից՝ տասն տարվայ ժամանակով փոխ տրվեց 10,000 րուբլի խանութներ եւ չուկայ շինելու, 2000 րուբլի սրճարաններ եւ բաղնիքներ շինելու, 25,000 րուբլի՝ տաւար եւ այլ հարկաւոր բաներ գնելու եւ 50,000 րուբլի էլ՝ առեւտուրը ծաղկեցնելու համար։ Այդ գումարների մի մասը Արղութեանին էր յանձնված, նա էր կարգադրում, ցուցմունքներ տալիս, կարգ ու կանոն սահմանում։ Բացի Գրիգորիօպօլ քաղաքից՝ նա հիմնեց եւ գիւղեր, որոնցից մէկը Իօսիֆօվկա՝ իր անունով, միւսը Վասիլեվկա՝ իր եղբօրորդու անունով։

Ամեն կարգադրութիւններ անելուց յետոյ, Արղութեանը տարվայ վերջը ճանապարհվեց Պետերբուրգ, ուր նրան սպասում էին Եկատերինայի պարգեւները։ Այստեղ նա ստացաւ կայսրուհուց ադամանդեայ խաչ վեղարի համար եւ մանտիա, որ յատկացրած էր ռուսաց բարձրաստիճան հոգեւորականներին։ «Ահա ոսկէ դար—գրում է այդ առիթով Արղութեանը իր յիշատակարանում.—ահա լոյս անսպասելի ազգիս մերոյ ի Լուսաւորչէ անտի, ահա պարգեւ անհամեմատ եւ գերազանց, ահա ողորմութիւն Աստուծոյ առ ազգս մեր, ահա անակնունելի բարութիւն Աստուծոյ, հեղեալ մեզ ի յաթոռոյ կայսերութեան ամենայն Ռուսաց, որով պսակաւորեալ զմեզ եւ զազգս մեր երեւելի արար զմեզ յաշխարհի, զի ի թագաւորութեան իւրում երեք երեւելիք միայն են, որք կրեն զխաչ ի ճակատ վեղարին» *)։ Միւս օրը Արղութեանը ներկայացաւ Եկատերինային, արժանացաւ համբուրել նրա ձեռքը. ապա ներկայացաւ թագաժառանգին եւ նրա որդիներին ու այստեղ էլ ուշադրութեան արժանացաւ։

Այս անձնական ուրախութիւնների մէջ Յովսէփը չէր մոռանում իր գաղթականներին։ Գրիգորիօպօլը նրա հոգսերի առանձին առարկայ էր դարձել։ Պետերբուրգից վերադառնալով, նա Նախիջեւանի վրայով անցաւ Գրիգորիօպօլ, ուր կարգադրութիւններ էր անում՝ այդ նոր քաղաքը բարեկարգելու համար։

Այստեղ յիշատակենք եւ մի հանգամանք։ Իբրեւ զարգացած մարդ, Յովսէփ արքեպիսկոպոսը առանձին ուշադրութիւն դարձրեց հայերի մէջ գտնված հնութիւնների վրա եւ մի թանգագին ժողովածու կազմեց։ Ինչպէս վկայում է ժամանակակիցներից մէկը *), Յովսէփի ձեռքն անցան մի դաշոյն եւ մի թուր, որոնք հայոց թագաւորներին էին պատկանում։ Դաշոյնի վրա գրված էր. «Ռուբէն որդի Գագկայ, սօքօք եղիցի առնուլ զկլայն Կօսիր կարողութեամբ Աստուծոյ՝ առ. ի. մերոյս թուին ՇԻԸ, 1265 յամի Տեառն»։ Իսկ թրի վրա արծաթի տառերով գրված էր. «Զահ լեբուք թագաւորին հայոց Արշակայ եւ հօրն իմոյ Վասակայ. ՆԺԲ թուին։ Ստացեալ եղէ ես Աշոտս երկրորդ՝ որդի Աբասայ, ձեռամբ Կայսերացն՝ մեծի Վասիլի եւ Յովհաննէս Զմսկահկայ, թուին հայոց ՆԿԶ»։

Գտնվեցան բացի դրանից եւ հին դրամներ, մեդալներ։ Յովսէփը այդ բոլորը նուիրեց Պաւէլ կայսրին։

V

Քաղաքական ծրագիրներ

Ինչպէս ասացինք, Եկատերինա Մեծը հետեւում էր Պետրոս Մեծի քաղաքականութեան եւ աշխատում էր իրագործել Ռուսաստանի մեծ վերանորոգչի իդէալները։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ այդ իդէալներից մէկը, ամենագլխաւորներից մէկը, արեւելեան քրիստոնեաների ազատութիւնը եւ նրանց Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ դնելն էր։ Ամենից առաջ Պետրոսը մտածում էր յոյների ազատութեան մասին, մի գործ, որ պիտի ճանապարհ բաց անէր ռուսների համար դէպի Միջերկրական ծովի ափերը։ Հօլլանդիայում պատրաստել տուած մի մեդալի վրա Պետրոսը իրան անուանում էր նաեւ յունական թագաւոր։ Եւ իր այդ ձգտումները նա հարկաւոր չէր համարում ծածուկ պահել։

Նոյն միտքը փայփայում էր եւ Եկատերինան. իսկ Պոտեմկինը, որ իր կայսրուհուն հաճոյքներ պատճառելու համար ոչ մի միջոց չէր խնայում, ամբողջովին նուիրված էր յունական ծրագրին, որ այդ պատճառով էլ տիրապետող նշանակութիւն ունէր ռուսաց քաղաքականութեան մէջ ամբողջ այն ժամանակ, երբ Պոտեմկինն էր տիրում ռուսաց արքունիքում։ Ամեն յարմար առիթում Ռուսաստանը պարզ ցոյցեր էր անում իր այդ ծրագիրը աշխարհին յայտնելու համար։ 1779 թուին ծնվեց Եկատերինայի երկրորդ թոռը։ Կայսրուհին նրան նշանակեց յունական վերականգնած գահի վրա նստելու եւ այդ պատճառով էլ տուեց նրան Կօնստանտին անունը, որ բիւզանդական վերջին կայսրի անունն էր։ Մեծ իշխանի ծծմայրը մի յոյն կին էր։ Կայսրուհին մի խօսակցութեան մէջ յայտնեց անգլիական դեսպանին, որ յոյներին մեծ ապագայ է խոստանում։ Պոտեմկինը մեծ հանդէս սարքեց մեծ իշխանի ծննդեան առիթով. այդ հանդէսում կարդացվում էին յունական ոտանաւորներ, իսկ այն մեդալի վրա, որ կտրված էր նոյն հանդէսի առիթով, նկարված էին Կ. Պոլսի Սոփիայի տաճարը եւ Սեւ ծովը, որի վրա փայլում է աստղը։ Դեռ 1777 թուականից Պետերբուրգում

*) «Մշակ» № 71.

*) «Կռունկ», 1863, յունիս, եր. 441։

*) Մարգար Խօջէնց Երեւանցի, ա. „Պատմութիւն Թէլամաքի", Նոր-Նախիջեւան, 1794, եր. 256.

են. Ն. ք. Վարդանեան, ջահընկալ Տուրփայեան, երէցփոխ Գ. Խաչատրեան՝ 3-ական ր., Տէր-Աստուածատուրեան 2 ր., Խ. Խաչատրեան 1 ր. 27 կ., Месхи 50 կ., Кононовъ 20 կ., եկեղեցում հաւաքած գանձանակադրամ՝ 6 ր. 3 կ., ՈՃՃ 5 ր. 27 կ.։

Ընդամենը 135 ր. 27 կոպէկ։ Մեզ մօտ կայ 3108 ր. 46 կոպէկ։

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ

XXXXIV

Կենսական իմաստութիւնը խորհուրդ է տալիս «չը գրգռել նոյն իսկ սագերին»։

Մեր հոգեւոր հայրերը նոյն իսկ սագերի տեղ չեն դնում հայերին։

Նրանք գրգռում են ամենքին Կաղզուանում, գրգռում են Ախալցխայում, գրգռում են Թիֆլիսում, գրգռում են ամեն տեղ, ուր հայ կայ։

Հաւասար եռանդով, որ արժանի էր աւելի լաւ գործի, նրանք գրգռում են եւ՛ ժողովրդին, եւ՛ հոգեւորականներին, եւ յետոյ, երբ արդէն բանը բանից անցած է լինում, երբ նրանց անարդարութիւնից եւ կամայականութիւններից յուսահատված մարդիկ դիմում են արտակարգ միջոցների, նրանք զոհի կերպարանք են ընդունում եւ աշխատում են ընդհանուրի արհամարհանքին մատնել այդ մարդկանց, կարծես թէ, երբ մարդ արդար զայրոյթի ժամանակ նոյն իսկ անպատեհ բան է անում երբեմն, մեղաւոր է միայն այդ մարդը եւ ոչ թէ նաեւ նա, եւ յաճախ գլխաւորապէս նա, ով գրգռելով նրան հասցրել է այդտեղ։

Երեւակայեցէք ձեզ մի րոպէ ախալցխացիների դրութեան մէջ, յիշեցէք «Մշակի» № 77 եւ 78 համարներում տպված պ. Ց. Մուրադեանի յօդուածը «Ձուխ թէ լիազոր» վերնագրով, եւ ասացէք, խնդրեմ, ինչ կանէիք դուք նրանց տեղ եւ ինչ խորհուրդ կարող էիք տալ նրանց։

Օրինաւոր ճանաչված ծխական ժողովը ընտրել է 12 հաշուետեսներից կազմված մի մասնաժողով։ Հաշուետեսները հաստատվել են իրանց պաշտօնում հոգեւոր իշխանութեան կողմից եւ քննելով երէցփոխի հաշիւները, գտել են բազմաթիւ զեղծումներ։ Եւ ահա հոգեւոր իշխանութիւնը, որ միշտ առանձին երկիւղ ունի, թէ մի գուցէ ծխականների հօրթերը ուտեն երէցփոխների գայլերին, ամբողջ ութ ամիս ծխական ժողով չէ գումարում, որպէս զի հաշուետեսները իրանց հաշիւը ներկայացնեն. այդ բաւական չէ, ուղարկում է մի նշանակովի նախագահ. այդ էլ բաւական չէ. երբ նշանակովի նախագահն էլ չէ կարողանում ազատել հօրթերի ձեռքից երէցփոխի գայլերին, ուղարկում է այնտեղ իբր «լիազոր» քննիչ Մեսրոպ քահանայ Մելեանին, որ, ազատամիտ հոգեւորական լինելով, այնուամենայնիւ ամօթ չէ համարում իր համար այդպիսի «լիազորութիւն» ընդունել։

Եւ ահա «լիազորը» գալիս է Ախալցխա եւ նրա ու ախալցխացիների մէջ կրկնվում է Վօլտէրի խոհարարի եւ հաւերի պատմութիւնը։ Դուք գիտէք, որ Վօլտէրի խոհարարը ազատամիտ մարդ էր, եւ հաւերին մորթելուց առաջ, ժողով էր գումարում ու հարցնում նրանցից, թէ ինչ հիւթով, ինչ սոուսով են ուզում տապակվել, բայց նա չափանցութեան չէր հասցնում իր ազատամտութիւնը, եւ երբ աքաղաղը կամ մի որ եւ է յանդուգն հաւ յայտնում էր, որ իրանք ամենեւին չեն ուզում տապակվել, նա իսկոյն պահանջում էր այդ ըմբոստներից, որ չը շեղվեն հարցից։

Մելեան քահանան պահանջում է ախալցխացիներից, որ նրանք չը շեղվեն հարցից։

Բայց որովհետեւ ես ախալցխացի չեմ, ես իրաւունք ունեմ շեղվել հարցից եւ ասել, որ «լիազորութիւնը» անարդարութիւն է եւ ապօրինութիւն, իսկ Մելեան քահանայի կողմից նաեւ դաւաճանութիւն իր դաւանած գաղափարներին, եւ որ ախալցխացիներին մի բան է մնում անել, ծխականների մի նշանաւոր մասի ստորագրութեամբ պահանջ ներկայացնել հոգեւոր իշխանութեան, որ անյապաղ ծխական ժողով գումարեն։ Հոգեւոր իշխանութիւնը չէ կարող մերժել այդ պահանջը, որովհետեւ ընդհանուր կանոն է, որ ժողով կազմել իրաւունք ունեցողները իրաւունք ունեն հրաւիրելու եւ պահանջելու, որ ժողովները գումարվեն իրանց ժամանակին։

Տ. Ց.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Ապրիլ 10-ին

Ապրիլ 1-ին, Զատկի տօնին, Բագւում կատարվեց մի հետաքրքրական եւ հասարակական տեսակէտից մխիթարական քաղաքացիական ակտ. ի պատիւ մեր, մեր այն քաղաքի, որ ընդհանրապէս յայտնի է իբրեւ մամօնայի սանձարձակ տիրապետութեան բնավայր, պիտի նկատել, որ այստեղ էլ կարող է տեղի ունենալ հասարակական գործչի զուտ բարոյական գնահատութիւն եւ զուտ բարոյական հատուցում, եւ որ գլխաւորն է, կարող է գտնվել անձնաւորութիւն, որի համար նշանակութիւն ունի միայն այդ տեսակ գնահատութիւնը։

Այդ օրը Մարդասիրական ընկերութեան խորհուրդը, իր ամբողջ կազմով ներկայանալով ընկերութեան նորընտիր պատուաւոր անդամ Աստուածատուր Կաճկաճեանին, մատուցեց նրան իր յայտագիրը նրա ընտրութեան մասին։ Խորհրդի նախագահ պ. Ս. Ցարութիւնեան, ի դիմաց վարչութեան, ոգեւորված խօսքերով ողջունեց նորընտիր պատուաւոր անդամին, վերջացնելով իր խօսքը յանկութեամբ, որ Զատիկը մի օր իսկական Զատիկ լինի բոլոր տառապեալների եւ կարօտեալների համար, որոնց պաշտպանութիւնը եւ խնամատարութիւնը պ. Կաճկաճեանի ամբիծ, անձնանուէր հասարակական գործունէութեան մէջ միշտ առաջին տեղն է բռնած եղել, որի համար էլ Մարդասիրական ընկերութիւնը պսակում է նրան ամենամեծ պատւով։ Ապա կարդաց յայտագիրը, որը բերում ենք այստեղ.

«Մեծարգոյ պարոն Կաճկաճեան. Բագուի հայոց Մարդասիրական ընկերութեան ընդհանուր ժողովը ներկայ թւականի փետրվարի 25-ի իր նիստում, աչքի առաջ ունենալով ձեր բազմամեայ արդիւնաւոր գործունէութիւնը յօգուտ ընկերութեան եւ ձեր իսկական քրիստոնէական կարեկցութիւնը դէպի կարօտեալները. ի նշան երախտագիտութեան, ընտրեց ձեզ պատուաւոր անդամ։ Ցայտնելով ձեզ այդ մասին, Խորհուրդը քաղցր պարտականութիւն է համարում միանալ ընդհանուր ժողովի դէպի ձեզ տածած զգացմունքներին եւ համոզված է, որ դուք ապագայումն էլ կը շարունակէք ներգործապէս մասնակցել ընկերութեան գործունէութեան, որը ուղղված է ձեր սրտին այնքան մօտիկ նպատակների իրագործման—կարօտեալների եւ զրկեալների խնամքի եւ պաշտպանութեան»։

Վարչութիւնը աշխատել էր յայտագրին տալ համապատասխան արտաքին. նա զարդարված էր ընկերութեան կոչման համաձայն էմբլէմատիկ նկարով, որը յանձն էր առել կատարել ընդունակ նկարչուհի տիկին Ալիբէգեան (ազգով լեհ)։ Ցայտագիրը լսելուց յետոյ, պ. Կաճկաճեան խորը յուզված, իրան միայն յատուկ գեղեցիկ եւ ազդու ոճով յայտնեց իր շնորհակալութիւնը ի դէմս վարչութեան ամբողջ ընկերութեան եւ ասաց մօտաւորապէս հետեւեալ խօսքերը.

«Պարոններ, իմ կեանքիս մէջ միայն դառնութիւններ եմ զգացել. հօրս մահից յետոյ ես ժառանգ էի մեծ հարստութեան եւ կորցրեցի առանց մի որ եւ իցէ չահասիրական ձեռնարկութեան. մասնաւոր կեանքիս մէջ ծանր վիշտ եմ զգացել—խորը վշտացնող կորուստ ունեցել, բայց նիւթական հաշիւներ երբէք ինձ չեն զբաղեցրել, եւ անձնական վիճակս երբէք չէ եղել իմ ուղեցոյցը. ես ձգտել եմ միայն մի բանի—ծառայել մարդասիրական սկզբունքներին, որքան այդ հնարաւոր է եղել իմ ոյժերի համար եւ գիտէք որքան անձուկ, նեղ եւ փշոտ է այդ ճանապարհը ընդհանրապէս եւ մանաւանդ մեր կեանքի մէջ. բայց ես չեմ վհատվել եւ հաւատացել եմ այդ սկզբունքների յաւիտենականութեան եւ միշտ ձգտել եմ յիշեցնել մեր հասարակութեանը նրա պարտականութիւնները, մանաւանդ կրիտիկական վայրկեաններում, զարթեցնել նրա մէջ կարեկցութիւն դէպի իր հաստատութիւնները։ Դրա համար ինձ տուել են հասարակական զանգակահարի տիտղոս։ Այս է միայն իմ արածս։ Այն կեանքը, որի մէջ ինձ վիճակված է եղել ապրել, ինչպէս առհասարակ մեր կեանքը, մեծ գործերի ասպարէզ չէ եւ ես չեմ կարող իմ գործունէութեան մէջ մատնացոյց անել նշանաւոր վայրկեաններ։ Այն պատիւը, որ անում է ինձ ընկերութիւնը, ես չեմ կարող ինձ վերագրել, այդ պատիւը դուք ձեզ էք անում. իսկ ինձ համար մխիթարականը այն է, որ ես ապացոյց եմ տեսնում, որ այն շրջանը, այն միջավայրը, որի մէջ ես աշխատել եմ կատարել իմ հասարակական պարտականութիւնները, կարող է այնքան ոգեւորվել բարձր զգացմունքներով, որ պատրաստ է այսպիսի մեծ պատւով պսակել մի համեստ գործունէութիւն»։

Արտասուալի աչքերով նա շարունակեց նոյն ուղղութեամբ, աշխատելով նսեմացնել իր արածները։ Տեսարանը վերին աստիճանի յուզիչ էր. ներկայ եղողներից շատերի աչքերում երեւում էին արտասուքներ։ Իրօք է ասված, տուէք պատիւը արժանաւորին։

Ց. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ

Ապրիլ 9-ին

Երէկ կայացաւ անբերրիութիւնից վնասված գիւղացիներին օգնող տեղական կօմիտետի նիստը, որը զբաղվեց հացի եւ սերմացուի կարօտ գիւղացիների թիւը եւ նրանց բաժանելի սերմացու կտաւատի եւ գետնախնձորի չափը որոշելու գործով։

Կարօտ գիւղացիների րեգիստրացիան կատարվել է առայժմ միայն առաջին կարգի ութ եւ երկրորդ կարգի հինգ գիւղերում. դեռ մնում են անորոշ դրութեան մէջ երկրորդ կարգի երեք եւ երրորդ կարգի բոլոր եօթը գիւղերը։ Որոշվեց պարզել 13 գիւղերում կատարված րեգիստրացիայի հետեւանքներն ու ամեն մի ընտանիքին տալի սերմացուի քանակութիւնը եւ սկսել սերմացուն բաժանել, մինչեւ որ միւս, աւելի նուազ կարօտ, գիւղերում էլ կը կատարվի րեգիստրացիա. գարունն անցնում է, պէտք է շտապել սերմացուն բաժանել. գետնախնձոր ցանելու ժամանակը նոյն իսկ անցել է, բայց եւ այնպէս, կօմիտէտը գետնախնձոր էլ կը բաժանէ, որը եթէ ոչ

գոյութիւն ունէր դպրոց երիտասարդ յոյների համար. այդ երիտասարդներից էլ ընտրվում էին խաղընկերներ մեծ իշխան Կօնստանտին Պաւլօվիչի համար, որին սովորեցրին յունարէն լեզուն *)։

Գահեր եւ անկախութիւններ ստեղծելու ձգտումները միայն յոյներին չէին վերաբերում. Այդպիսի ծրագիրներ կազմվում էին համարեա ամեն մի դէպքում, երբ Եկատերինան տեսնում էր Պետրոս Մեծի քաղաքական իդէալների իրագործման նշոյլները։ Պոտեոմկինը ոյժ էր տալիս այդ ծրագիրներին եւ այդ բանի մէջ նրան երբեմն ոգեւորում էր եւ սեփական փառասիրութիւնը։ Համնելով փառքի եւ տիրապետութեան գագաթնակէտին, տիրանալով վիթխարի հարստութիւնների **), Տաւրիկեան փառահեղ իշխանը ուրիշ մի բան չէր կարող սպասել այս աշխարհից, բայց միայն մի գահի։ Եւ պատմում են, որ նրա համար խորթ չէին այդ ձգտումները. հէնց որ առաջ էր գալիս որ եւ է անկախութիւն ստեղծելու միտքը, տարածվում էր լուր թէ Պոտեոմկինը աշխատում է իր համար։ Ինչ էլ լինէին չարժառիթները, յայտնի է, որ յունական անկախութեան հետ երեւան էին գալիս եւ ուրիշ գահերի ծրագիրներ։

Ցովսէփ Արղութեանը, Ռուսաստանի մէջ դիրք եւ նշանակութիւն ստանալով մի այդպիսի ժամանակ, երբ արեւելեան հարստահարված ազգութիւնները բարի ուշադրութեան եւ խրախուսանքի էին հանդիպում կայսերական գահի մօտ, չէր կարող մոռացութեան տալ իր հայրենակիցներին, մանաւանդ որ ունէր Ցովհաննէս Լազարեանի պէս մի զարգացած, ազդեցիկ խորհրդատու եւ օգնական։ Եւ նա կատարելապէս յափշտակված, եռանդով նուիրվում է պարսկական Հայաստանի ազատութեան գործին։ Հայերը Ռուսաստանի ուշադրութեան արժանացել էին դեռ Պետրոս Մեծի ժամանակ. սա արդէն մի երաշխաւորութիւն էր, որ Եկատերինայի ժամանակ հայոց հարցը անուշադրութեան կամ մոռացութեան չի մատնվի։ Ցովսէփը կարողացաւ օգտվել այդ բարեյաջող տրամադրութիւնից. Ռուսաստանում անցկացրած իր ամբողջ ժամանակը նա գործադրում էր իր փայփայած մտքերը իրագործման հասցնելու համար։ Իբրեւ քաղաքական գործիչ, որի ձեռքի տակ բանակներ չը կան, նա անդադար բանակցութիւններ էր վարում, գրաւոր թէ բերանացի դիմումներ էր անում, օգուտ քաղելով ամեն մի դէպքից։ Եւ, ինչպէս տեսանք, նա ամբողջ ժամանակ պտտում էր պալատական շրջաններում, մօտիկ ծանօթութիւն պահպանելով պետական եւ եկեղեցական ռուս նշանաւոր պաշտօնեաների հետ։

Հայկական անկախութեան միտքը դժուար իրագործելի չէր համարվում դեռ Իսրայէլ Օրիի ժամանակից։ Հայերը, կարծում էին, հեշտ կարող են իրանց սեփական միջոցներով թօթափել պարսկական լուծը։ Դաւիթ-բէկի եւ Ղարաբաղի մելիքների պատերազմները հաստատում էին այս միտքը։ Գործի ապահովութեան համար, կարծում էին, բաւական է հովանաւորող պետութեան մի չափաւոր զօրաբաժին, որ կարողանար իր շուրջը խմբել հայոց անկանոն ռազմիկ տարրերը, ղեկավարել նրանց եւ դառնալ մի կենտրօնական ոյժ, որի վրա պիտի յենվէր ապստամբական շարժումը։ Հարցի այս տեսակ լուծումը կերպարանափոխվեց, երբ պարսկական լուծից ազատվելու միտքը Ղարաբաղի եւ Սիւնիքի անձուկ սահմաններից դուրս գալով, գրաւեց մի հեռաւոր գաղթականութեան ուշադրութիւնը, դարձաւ նրա իդէալը։

Դա Հնդկաստանի հայերի գաղթականութիւնն էր։ Հայերը Հնդկաստան անցան մեծ մասամբ Պարսկաստանից. դրանք Ջուղայեցի եւ այլ տեղացի վաճառականներ էին, որոնք ցրվեցան երկրի զանազան կողմերը եւ ահագին հարստութիւններ ձեռք բերին։ Հնդկաստանում այն ժամանակ եւրօպացիները դեռ այնքան նշանաւոր դեր չէին կատարում. երկու առեւտրական ընկերութիւններ, մէկը անգլիական, միւս ֆրանսիական, հիմնել էին Հնդկաստանի զանազան ծովափնեայ քաղաքներում առեւտրական կայարաններ եւ պարապում էին բացառապէս առեւտրով։ Հայերը գործում էին հնդիկների մէջ, նշանաւոր դիրք ստացան, մի քանիսը նոյն իսկ տեղական իշխանների (ռաջաների) աստիճանին հասան։ Սակայն նրանց ունեցած ահագին ազդեցութիւնը երկար չը տեւեց. XVIII դարի սկզբից ֆրանսիական եւ անգլիական ընկերութիւնները սկսեցին մրցել միմեանց դէմ, հետզհետէ վաճառականական հիմնարկութիւններից դարձան քաղաքական գործօններ, միմեանց դէմ զօրքեր հանեցին եւ սկիզբը առաւ յամառ պատերազմների մի երկար շարք։ Այդ ընդհարումները դարի երկրորդ կէսում վերջացան անգլիացիների օգտին. Ֆրանսիական տիրապետութիւնը Հնդկաստանում ընկաւ եւ Անգլիան սկսեց կամաց կամաց նուաճել երկիրը։ Հայերը առեւտրական ասպարէզում պիտի քայլ առ քայլ տեղի տային անգլիացիներին։ Այս պարտութիւնը եթէ հայերի համար մեծ վնաս էր առեւտրական տեսակէտից, բայց ունէր այն առաւելութիւնը, որ անգլիական ազատ ոգին սկսեց ազդել նրանց վրա։ Եւ Հնդկաստանի գաղթականութիւնը, չը նայած որ կազմված էր բացառապէս վաճառականական դասակարգից, մի լուսաւոր համայնք դարձաւ, որ սկսեց մտածել իր բուն հայրենիքի ազատութեան եւ մտաւոր վերածնութեան մասին։ Շուտով Հիւսիսային Ամերիկայում սկսվեց յեղափոխութիւն, որ ուղղած էր անգլիական տիրապետութեան դէմ եւ ազատութիւնը, անկախութիւնը փառաբանող մի կրակոտ գրականութիւն սկսվեց։ Այդ դէպքերը խոր ազդեցութիւն թողեցին Անգլիայի ազդեցութեան տակ գտնվող եւ անգլիերէն լեզուն իմացող Հնդկաստանցի հայերի վրա։

Բայց այդ մի բուռն վաճառականները չէին կարող այդ հեռու տեղից զօրք ու բանակ ուղարկել հայերին օգնելու համար։ Եւ այդ տեսակ գործողութիւնների հակում չէին էլ կարող ունենալ վաճառական հայերը։ Ուստի նրանց մէջ ծագում է Հայաստանը փողի միջոցով ազատելու միտքը։ Դեռ 1760 թւին, այն ժամանակները, երբ Հնդկաստանը դեռ պատերազմական բեմ էր, համադանցի Էմին Ցովսէփեանը, որ Հնդկաստանում միլիօններ էր աշխատել, Լօնդօնից գնաց Պետերբուրգ եւ առաջարկեց իր բոլոր կարողութիւնը ռուսաց կառավարութեան, փոխարէնը խնդրելով որ նա օգնէ հայերին անկախութիւն ձեռք բերելու։ Ռուսաց կառավարութիւնը այն ժամանակ չէր կարող զբաղվել Անդրկովկասի գործերով. Ցովսէփը, յոյսեր ստանալով ռուսաց արքունիքում, գնաց անձամբ տեսնելու թէ ինչ տրամադրութիւն կայ հայերի մէջ. Ղարաբաղի եւ այլ կողմերի մելիքները համակրութեամբ վերաբերվեցին դէպի նրա ծրագիրը եւ Ցովսէփեանը ճանապարհվեց Հնդկաստան։ Այնուհետեւ էլ հնդկահայերի մէջ հայկական անկախութեան միտքը անդադար արծարծվում էր։ Այնպէս որ, երբ Ցովսէփ արքեպիսկոպոսը Ռուսաստան գնաց առաջնորդի պաշտօնով, Հնդկաստանում պատրաստ էին մի քանի ծրագիրներ՝ հայերին ազատելու մասին։

Ի՞նչ էին ասում այդ ծրագիրները։

(Կը շարունակվի)

---

*) Брикнеръ, „Исторія Екатерины Второй, СПБ., 1885, т. II, եր. 390։

**) Շլօսսէր („Исторія восемнадцатаго столѣтія“) ասում է, որ Պոտեոմկինի մահից յետոյ մնաց 40 միլիօն կարողութիւն։

իբրեւ սերմացու, գէթ իբրեւ կերակուր կը ծառայէ քաղցած ժողովրդի համար։

Րեգիստրացիան կատարվել է հետեւեալ ծրագրով, որով բոլոր գիւղացիները բաժանվել են հինգ կարգի. 1) որբեր եւ այրիներ, որոնք առանձին ծխեր են կազմում եւ ոչ մի միջոց ու տնտեսութիւն չունեն. 2) որբեր եւ այրիներ, որոնք դարձեալ առանձին ծխերով են ապրում եւ որոնք որ եւ է բան կամ տնտեսութիւն ունեն. 3) ծխեր, որոնք ոչ մի միջոց ու տնտեսութիւն չունեն, բայց աշխատաւոր ձեռքեր ունեն. 4) ծխեր, որոնք որ եւ է բան, տնտեսութիւն ունեն, բայց աշխատաւոր ձեռքեր չունեն (ծերեր, հաշմանդամներ եւ առհասարակ աշխատելու անընդունակներ), եւ 5) ծխեր, որոնք որ եւ է բան կամ տնտեսութիւն եւ աշխատաւոր ձեռքեր ունեն։ Աշխատաւոր ձեռք որոշված էր համարել 18—55 տարեկան առողջ տղամարդուն։

Նիստի ժամանակ երկար վիճաբանութիւն ծագեց այն հարցի մասին, թէ պէտք է, արդեօք, առաջին կարգի գիւղացիներին, այսինքն աշխատաւոր ձեռքեր եւ եզ չունեցող որբ ու այրիներին սերմացու տալ, թէ ոչ։ Որովհետեւ բոլոր որբ ու այրիներն էլ հողաբաժիններ ունեն, վճռվեց դրանց եւս սերմացու տալ այն յոյսով, թէ նրանք կարող են իրանց հողաբաժինն ու սերմացուն որ եւ է պայմանով աշխատաւոր ձեռք եւ եզներ ունեցող հարեւաններին տալ, որ նրանք ցանեն։ Իսկ ընդհանրապէս որոշվեց առաջին չորս կարգի բոլոր գիւղացիներին սերմացու տալ, հինգերորդ կարգից էլ ընտրութիւններ անել եւ որոշած գիւղացիներին միայն սերմացու տալ։

Րեգիստրացիայի ենթարկած 13 գիւղերում առաջին չորս կարգին պատկանող ծխերի թիւը հետեւեալն է. Վաչիան—92 ծուխ, Զանդուրա—60, Օրճա—45, Գիւմբերդա—42, Կորխ—40, Դելիսկա—32, Մաջադիա—26, Քօթելիա—18, Խոսպիա—16, Գօգաշէն—11, Ղուլալիս—6, Քիլդա—4 եւ Ափնիա—1, ընդամենը 393 ծուխ։ Հինգերորդ կարգի ծխերից, սերմացու բաժանելու համար, ընտրութիւններ անելը յետաձգվեց։ Պէտք է այդ 393 ծխին աւելացնել հինգերորդ կարգից ընտրելի ծխերը եւ դեռ րեգիստրացիայի չենթարկած 10 գիւղերի կարօտ ծխերը։ Կոմիտէտը բոլոր սերմացու չունեցող եւ առնելու անկարող ծխերի թիւը մօտաւորապէս հաշւում է մօտ 700—750։ Որովհետեւ պէտք է ընդամենը բաժանվի 1800 պուդ կտաւատ եւ 1500 պուդ գետնախնձոր, կոմիտէտը որոշեց ամեն մի ծխին տալ երկու եւ կէս պուդ կտաւատ եւ երկու պուդ գետնախնձոր։ Կտաւատի չափը այդպէս որոշվեց եւ այն պատճառով, որ, ինչպէս ձեռնհաս մարդիկ վկայում են, երկու եւ կէս պուդ կտաւատով մօտաւորապէս կարելի է ցանել մի դեսիատին, թէ օրավար հող, լաւ չեմ յիշում։ Ուրեմն, եթէ բոլորը ցանեն, յոյս կայ, որ մինչեւ 700 օրավար կտաւատ ցանվի։ Ինչպէս յայտնի է, գիւղացիները պէտք է սերմացուն յետ դարձնեն։

Այդ նիստին խօսք եղաւ եւ երկրաշարժից կործանված տների տեղը նոր տներ շինելու համար՝ Զուբարէթի արքունական անտառից նուիրած 550 գերանը կտրել եւ Բարալէթ գիւղը փոխադրել տալու մասին, որը պէտք է յանձնվի անբերրիութիւնից վնասված գիւղացիներին։ Հրաւիրված էին փայտի առեւտուրով պարապող մարդիկ, որոնք մօտաւորապէս որոշեցին՝ մի գերանը կտրելու եւ մաքրելու վարձը, միայն մի ծառի ճիւղերը կամ մի խորանարդ սաժէն ճիւղերը կտրտելու եւ դարսելու վարձը եւ մի գերանը՝ Բարալէթ կամ ծառերի ճիւղերից գոյացած մի խորանարդ սաժէն փայտը անտառից Ախալքալաք փոխադրելու վարձը։ Փայտը պէտք է վաճառվի եւ, ի հարկէ, յատկացվի կոմիտէտի միջոցներին։

Գարնան շնորհիւ կարօտ գիւղացիների մի մասը մանր-մունր պարապմունքներ է գտել եւ մի կերպ պահպանում է իր կիսաքաղցած գոյութիւնը. մի մասն էլ յոյս կայ, որ կը զբաղվի թէ կարճ ժամանակով այդ գերաններն ու փայտը կտրելով եւ փոխադրելով եւ թէ երկրաշարժից վնասվածների համար շինվելիք տըների վրա աշխատելով։ Այդ տները շինելու բոլոր պարագաներն էլ կապալառուն պատրաստել է եւ ճարտարապետներին է սպասում, որ շինութիւնները սկսէ։ Այս րօպէիս անճար դրութեան մէջ են թէ գործ չունեցողները եւ թէ մանաւանդ որբ ու այրիները, որոնք, սակայն, ամբողջ ամառը պէտք է օգնութեան կարօտ լինեն։ Բաժանած ալիւրը արդէն սպառվել է, եւ գործ չունեցող գիւղացիները, մանաւանդ վաչիանցիք, սկսել են էլի խումբ-խումբ գալ քաղաք եւ աշխատանք կամ հաց, ալիւր խնդրելու։ Սակայն այդ մասին խօսք չեղաւ կոմիտէտի այդ նիստի ժամանակ։

Մի նկատողութիւն. քաղցած գիւղացիները ամբողջ ձմեռվայ ընթացքում էժան գնով հաց էին առնում տեղական զօրանոցներից։ Այդ հանգամանքը քիչ չէր նպաստում նրանց մի կերպ պահպանելու իրանց գոյութիւնը։ Մեր քաղաքի մի քանի մանրավաճառները՝ նկատելով այդ բանը՝ սկսել են զինուորներից իրանք գնել հացը եւ օգուտով ծախել գիւղացիների վրա։ Խեղճ գիւղացին առաջ մի հացին տալիս էր 8 կոպ., իսկ հիմա ստիպված է մանրավաճառին վճարելու այդ նոյն հացի համար, օրինակ, 12 կոպ.։ Մենք խորհուրդ կը տայինք թողնել այդ անպատուաբեր գծուծութիւնը։

Սալխեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ ուղարկված է Թիֆլիսի Քամոյենց եկեղեցու երէցփոխ Աւ. Վարդապետեանի հաշիւը, որ վերաբերում է 1900 թւի մուտք ու ծախքին։ Հաշւի մէջ աչքի է ընկնում այն հանգամանքը, որ եկեղեցու դրամագլուխը աւելացել է մէկ տարվայ ընթացքում խոշոր գումարով, այն է 7020 րուբլիով։ Նախկին երէցփոխ Զալալեանը յանձնել էր 1899 թւի դեկտեմբերի 16-ին արժէթղթերով եւ կանխիկ փողով 50691 րուբլի, իսկ մի տարուց յետոյ, առ 1 յունվարի 1901 թւի, եկեղեցին ունէր ամեն տեսակ դրամաթղթերով 57,711 ր. 6 կոպէկ։ Եկեղեցու հաշւետւութիւնը այժմ կանոնաւորված է։ Առաջիկայ տարում պէտք է սկսվի եկեղեցու շինութեան գործը։

—

«Рус. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է, թէ ապրիլի 7-ին Պետերբուրգից ճանապարհ ընկաւ Լօնդօն, ֆինանսների մինիստրի յօժարութեամբ, իւղագիտութեան եւ կաթնային տնտեսութեան մասնագէտ Աւ. Քալանթար։ Այս արտակարգ յանձնարարութեան նպատակն է վերացնել այն տարաձայնութիւնները, որոնք ծագել են Լօնդօնում ռուսաց կովի իւղի յատկութեան վերաբերմամբ։

—

Պետերբուրգի լրագիրները հաղորդում են, թէ կառավարութեան թոյլտւութեամբ, երկուշաբթի, ապրիլի 9-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին, Պետերբուրգի համալսարանի դահլիճում նշանակված էր ուսանողական ժողով։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ հիմնվում է մի առանձին մասնաժողով՝ քննելու համար կանանց բարձրագոյն կուրսերում գիւղատնտեսական գիտելիքներ դասաւանդելու հարցը։

—

Պետերբուրգում, Վասիլեվսկի կղզու վրա, ինչպէս հաղորդում են մայրաքաղաքի լրագիրները, մի Ֆրանսիացի դրամատէր մօտ ժամանակներումս կը բանայ ռուսական գոբէլէնների առաջին գործարանը Ռուսաստանում։ Գոբէլէնների համար նկարներ կազմելու նպատակով հրաւիրված են ռուս նկարիչներ։ Գործարանի բանւորները բերել են տուած Ֆրանսիայից։

—

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ապրիլի 8-ին, կիրակի օր, պատարագից յետոյ ս. Փրկիչ եկեղեցում տեղի ունեցաւ ծխականների ընդհանուր ժողով, վիճակիս նոր փոխանորդ Եղիշէ վարդապետ Մուրադեանի նախագահութեամբ։ Ժողովի նպատակն էր. 1) ս. Փրկիչ եկեղեցու գումարներից միանուագ կամ փոխարինաբար յատկացնել մի որոշ գումար՝ Ախալցխայում նոր բացվելիք հիւանդանոցին եւ 2) նոյն եկեղեցու թէ ներքին եւ թէ արտաքին մի քանի վերանորոգութիւններ անելու համար որոշումն կայացնել։ Ժողովը բանալով, հայր Մուրադեան յայտնեց՝ թէ չը նայելով որ Ախալցխայում նախընթաց ժամանակներում ծխականների ժողով կայանում էր ոչ թէ եկեղեցում, այլ հոգեւոր կառավարութեան, յաջորդարանի եւ այլ դահլիճներում, բայց սրանից յետոյ եկեղեցական ժողովները կայանալու են միմիայն եկեղեցում։ Ապա նախագահը յայտնեց, որ հոգեւոր կառավարութիւնը մի քանի անգամ դիմումներ է ստացել քաղաքային նոր բացվելիք հիւանդանոցի մասնաժողովի անդամներից, որոնք խնդրում են եկեղեցու գումարից փոխարինաբար 4000 րուբլի տալ հիւանդանոցի հիմնարկութեանը։ Ծխականները հայր նախագահի առաջարկութեամբ համարեա միաձայն որոշեցին 4000 ր. փոխարինաբար եւ առանց տոկոսի տալ հիւանդանոցին, յետ ստանալու պայմանով. ա) երբ հիւանդանոցը զանազան հանգամանքների պատճառով փակվի եւ բ) երբ եկեղեցին զրկվելով եկամուտներից՝ կարօտութիւն կունենայ այդ գումարի։ Դրանից յետոյ հայր նախագահը իր կողմից առաջարկեց ծխականներին մի որոշ գումար էլ յատկացնել Ախալքալաքի գաւառի անբերրիութիւնից վնասված գիւղացիների օգտին։ Ժողովականները այդ բանը աւելի կարեւոր եւ իրանց սրտին մօտ բան գտնելով, միաձայն որոշեցին 1200 րուբլի յատկացնել այդ նպատակին։ Ապա յաջորդը առաջարկեց վերաշինել եկեղեցու պարիսպը եւ եկեղեցու կանանց եռյարկանի փայտաշէն դասերը—երկաթեայ ցանկապատերով եւ վանդակներով, որի համար կազմել էր 9000 ր. նախահաշիւ։ Ծխականներից մի քանիսը յայտնեցին, որ այդ մասին ծխականները իրանց նախընթաց համախօսականներով որոշել են ոչ մի շինութիւն կամ վերանորոգութիւններ չը սկսել մինչեւ երէցփոխական հաշւեհետեւութեան վերջնական պարզումը։ Նախագահը յայտնեց, որ վերոյիշեալ վերանորոգումները ոչ մի կապ չունեն երէցփոխի հաշիւների հետ։ Վերջը հարցը քուէարկվեց եւ ձայների բազմութեամբ որոշվեց սկսել վերոյիշեալ երկու վերանորոգութիւնները, որով եւ փակվեց ժողովը»։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Զատկից 2—3 օր առաջ քաղաքային ստարօստան մի քանի պատուաւոր անձինքների հետ միասին շրջեց բազարը եւ հանգանակութիւն կատարեց՝ քաղաքիս չքաւոր ընտանիքներին նպաստելու համար։ Փող հաւաքվեց 242 ր., որը բաժանվեց 807 հոգու վրա, իւրաքանչիւրին 30-ական կոպ., այնպէս որ 6—7 հոգուց բաղկացած ընտանիքը ստացաւ 2 ր. փող։ Նպաստի այդ միջոցը՝ ընդհանուրի կարծիքով՝ աւելի նպատակայարմար է այն ձեւից, ինչպէս, օրինակ, սովորութիւն կայ Զատկին մատաղ անել։ Անդրկովկասի շատ քաղաքներում եւ գիւղերում սովորաբար Զատկին փող են հանգանակում եւ մի քանի տաւար-ոչխար գնելով՝ մատաղում են եւ բաժանում։ Մատաղն ունի իր որոշ նպատակը. օրինակ, տեղական-հայկական սովորութիւնների համաձայն, Զատկի «նաւակատիկից» անմիջապէս յետոյ հայ-քրիստոնեան պէտք է անպատճառ միս ճաշակէ, եւ այդ հիման վրա հնուց սովորութիւն է դարձել Զատկին չքաւոր դասակարգին միս կերցնելու համար մատաղ բաժանել, որը ոչ մի մխիթարական բան չէ ներկայացնում չքաւորների կեանքում, որովհետեւ եկեղեցուց դուրս եկողը, ունեւոր թէ չունեւոր (ի հարկէ Զատկին եկեղեցում լցվում է ունեւոր մեծամասնութիւնը) ստանում է «մի պատառ» փաթաթած միս եւ անցնում, եւ այդ պատճառով էլ հարիւրաւոր րուբլիները րօպէապէս անհետեւանք կորչում են։ Մինչդեռ 2 ր. ստանալով, մի որ եւ է ընտանիք կարող է համ միս գնել, համ իւղ ու բրինձ եւ այլ ուտելեղէններ ու Զատիկը բաւարար կերպով անցկացնել»։

—

ԲԱՆԱՆՑ գիւղից (Գանձակի գաւառ) մեզ գրում են. «Մարտի սկզբներից մինչեւ օրս շարունակվող տարվայ այս ժամանակ անօրինակ երաշտը կիսով չափ ոչնչացրել է արդէն մեր գաւառի նորաբոյս ցանքսերը, խոտհարքներն ու արօտատեղիները, որոնք անկասկած իսպառ կոչնչանան, եթէ մի երկու շաբաթ եւս շարունակվի այս սարսափելի երաշտը։ Բացի այս աղէտից գիւղական ժողովրդի բերանից մի կտոր հացը խլելու է եկել նաեւ մ ո ւ կ ը, որի բազմանալուն նպաստել է մեծապէս անձիւն տաք ձմեռը եւ այժմս էլ մեծ զարկ է տալիս նրան երաշտը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս իր ցաւերը դարմանելու խելացի միջոցներից զուրկ ժողովուրդը դիմում է արտասուքն աչքերին իր սեւ օրերի ապաւէն սրբերի ու հրաշագործ ուխտատեղիների օգնութեան, որոնց միջոցով ու միջնորդութեամբ աշխատում է երկնքի գութը շարժել, որ այնտեղից ցանքսերի համար գայ կեանք, իսկ մկների համար մահ... Բանանցի «Պապ» անունը կրող չորս հարիւրամեայ ձեռագործ աւետարանը ծերունի «տէրը» շալակած, ժողովրդի ստուար բազմութեան ուղեկցութեամբ, տանում է սարից սար թափօրներ ու մաղթանքներ կատարելու համար, գնում են Արթօն սարից աքանչելագործ անձրեւաբեր քար բերելու, մորթվում են մատաղներ, վարում են գետը եւ այլն եւ այլն։ Գիւղացիների յուսահատութիւնը այնքան մեծ է, որ շատերը նրանցից մինչեւ օրս չեն սկսում գարնանացանը, որը այժմս պէտք է վերջանալու վրա լինէր ըստ սովորականին։ Եթէ երաշտը այսպէս շարունակվի, հաւանական է, որ մեր գաւառի գիւղական ժողովրդի մեծամասնութիւնը կը մնայ առանց գարնանացանի, եւ այդպիսով մենք կարող ենք մի նոր սովատանջ գաւառ ունենալու վտանգին ենթարկվել»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ֆրանսիական լրագիրները հաղորդում են, թէ նահանգական խորհուրդների նիստերը շարունակում են կրել խաղաղ բնաւորութիւն։ Նացիօնալիստների փորձը՝ ընդունել տալու այդ նիստերում այնպիսի վճիռներ, որոնցով պարսաւանք յայտնվէր կառավարութեան եւ դատապարտվէր կրօնական միաբանութիւններին վերաբերեալ օրինագիծը, ընդհանրապէս անաջող անցաւ։ Միայն սակաւաթիւ նահանգներում կազմվեցին վճիռներ այդ մտքով, իսկ նահանգական խորհուրդների ահագին մեծամասնութիւնը վճռականապէս բռնեց կառավարութեան կողմը. Նրանցից շատերի մէջ յայտնվեց համակրանք նախագահ Լուբէին, ուրիշների մէջ—բարեմաղթութիւններ Վալդէկ-Ռուսսօյի շուտափոյթ առողջանալու մասին։ Շատ նահանգներում յայտնվեցին ցանկութիւններ շուտով ընդունված տեսնելու կրօնական միաբանութիւնների օրինագիծը սենատի կողմից։ Այսպէս Իսրա նահանգի խորհուրդը որոշեց շնորհակալութիւն յայտնել իր անդամ Տրուլիօյին այն եռանդուն ճառերի համար, որ նա արտասանեց պատգամաւորների ժողովում ի պաշտպանութիւն օրինագծի։ Լօզէրի նահանգական խորհրդի նախագահը, խօսելով Տուլօնի հանդէսների մասին, դատապարտեց նացիօնալիստական մամուլի վարմունքը, որ դրդված անզուսպ ատելութիւնից դէպի կառավարութիւնը, չէ քաշվում կոտրելու Ֆրանսիայի անունը օտարների աչքում։ Խորհրդի նախագահի այս յայտարարութիւնը ծածկվեց բուռն ծափահարութիւններով։ Ընդհանրապէս նահանգական խորհուրդների նիստերը կարող են նկատվել որպէս նոր ապացոյց այն ժողովրդականութեան, որ ձեռք է բերել Ֆրանսիայում Վալդէկ-Ռուսսօյի մինիստրութիւնը։

—«Daily News» ուշադրութիւն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ անգլիական զինուորական մինիստրութեան կողմից հրատարակված՝ հիւանդների եւ վիրաւորվածների ցուցակի մէջ գտնվում է հետեւեալ տեղեկութիւնը. «Դուրս եկաւ հիւանդանոցից եւ նորից ստանձնեց իր ծառայութեան պարտաւորութիւնները գեներալ-լէյտենանտ լորդ Մէտուէն, 5-րորդ ուլանեան գնդից»։ «Ոչ ոք չը գիտէր,—ասում է այս առիթով «Daily News»—թէ լորդ Մէտուէնին որ եւ է բան պատահել էր։ Մենք սովորել ենք միայն բոլորովին առանց տեղեկութիւնների հարաւային Աֆրիկայից։ Բայց մինչեւ այժմ այն խաւարում, որի մէջ մենք խարխափում ենք, մեռածների, վիրաւորվածների եւ հիւանդների ցուցակի մէջ կարողանում էինք գտնել լոյսի գէթ մի նշոյլ։ Այժմ մենք իմանում ենք, որ մեր զօրքի գլխաւոր գեներալներից եւ պատերազմի առաջին դերակատարներից մէկը հիւանդ է եղել կամ վիրաւորված—չը գիտենք, թէ երկուսից որը—եւ պառկած է եղել հիւանդանոցում, չը գիտենք, թէ որքան ժամանակ, որովհետեւ այդ մասին ոչ մի խօսք չէ հաղորդված մեզ։ Այսպիսի փաստից յետոյ ամեն ինչ կարող է եւ ուղիղ լինել եւ սուտ։ Այժմ բոլորովին անկարելի է գէթ որքան եւ իցէ հաւատ ընծայել պաշտօնական տեղեկութիւններին»։

—Կ. Պոլսի լրագիրները հաղորդեցին, թէ զատկական տօներից առաջ Յովհաննէս-էֆէնդի Սագզեան յանձնեց հայոց պատրիարքին սուլթանի կողմից մի գումար՝ բաժանելու աղքատներին եւ հոգալու որբերի կարիքը։ Արտասահմանեան լրագիրներից մէկը, խօսելով այդ մասին, նկատում է. «50,000 հայ որբերի համար, որոնց ծնողները մահվան մատնվեցին Իլդիզ-Կիօսկից տուած հրամանով, ողորմութիւն ստանալը նոյն Իլդիզ-Կիօսկից մի դառն ծաղր է... մանաւանդ որ իւրաքանչիւր որբին, իբրեւ բաժին այդ «շնորհից», հազիւ թէ մի-մի պիաստր հասնի»։

—«С. П. Вѣд.» լրագրի մէջ կարդում ենք. «Այն ներքին յեղափոխութեան անխուսափելի հետեւանքներից մէկը, որ կատարեց Եապօնիան, իւրացնելով եւրօպական քաղաքակրթութիւնը, պարզվեց քիչ ժամանակ առաջ, շնորհիւ այն հարցերի, որոնք առաջարկվեցին եապօնական համալսարանների ուսանողներին։ Նրանց հարցրին. 1) դաւանո՞ւմ են արդեօք նրանք որ եւ է կրօն, 2) կրօնի կարիք զգո՞ւմ են թէ ոչ, եւ եթէ ոչ՝ ինչո՞ւ, 3) ընդունո՞ւմ են նրանք կրօնը օգտակար եւ անհրաժեշտ։ Ստացված 555 պատասխաններից 472-ը, այսինքն 60% զուտ աթէիստական էին կամ անտարբեր։ Չը հաւատացողներից մի քանիսը, սակայն, յայտնում են, թէ կը ցանկային հաւատալ, եթէ կարողանային. ուրիշներն ասում են, թէ նրանք ժամանակ չունեն մտածելու կրօնական հարցերի մասին եւ իւրացնելու որ եւ է կրօն։ 555-ից 155-ը ուղղակի ասում են, թէ երբէք կարիք չեն զգացել կրօնի եւ յոյս ունեն այսուհետեւ եւս այդ տեսակ կարիք չը զգալու»։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

12 ապրիլի

ԵՕԿՕՀԱՄԱ։ Մինիստրական ճգնաժամը վերջացած է համարվում։

ՊԵԿԻՆ։ Միջազգային զօրաբաժինը, բաղկացած 800 մարդուց, Շանգհայգուանից ուղարկվեց պատժելու այն աւազակախմբին, որ կռւում էր պէնջաբեան գնդի դէմ, որի ժամանակ մայոր Բրաունինգ սպանվեց։ Աւազակները փախան լեռները, կորցնելով 50 մարդ սպանված։ Բագֆորդ հալածում է նրանց։ Բրաունինգի մարմինը գտնված է։

ՏԵԱՆՋԻՆ։ Շանգհայգուանի մօտ անգլիացիները գտան գետնի մէջ թաղված տասն եւ հինգ թնդանօթներ եւ ռազմամթերք։

ՊԵԿԻՆ։ Հաղորդում են, որ ֆրանսիական, անգլիական եւ ճապօնական զինւորների զօրաբաժինը Շանգհայգուանից ստիպեց չինական աւազակախմբին յետ քաշվել։ Շատ չինացիներ սպանվեցին. եւրոպացիներից մի քանիսը վիրաւորվեցին։ Աւազակախումբը ամբողջապէս ցրված չէ։

Լրագիրները հերքում են այն լուրը, թէ ռուս մարդ է մաքսային կոմիսար նշանակվում Նիւչուանում։ Կոմիսարը անգլիացի է մնում։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ֆրանսիական եւ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրները ճանապարհ ընկան Ցարսկոե-Սելօ։ Դէլկասէ ընդունվեց Թագաւոր կայսրից եւ Թագուհի կայսրուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորօվնայից եւ հրաւիրվեց Բարձրագոյն նախաճաշի, որին ներկայ էին պալատի մինիստրը եւ արտաքին գործերի մինիստրը։

ԿԻԵՎ։ Անձրեւներ են գալիս. տաքութիւնը հինգ աստիճան է. ծառերը ծածկվում են տերեւներով. դաշտերը կանաչում են։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՈՐՕԴ։ Ապրիլի 12-ին սառուցը կտրեց Սորմովեան գետախորշից մինչեւ քսան բեռնանաւեր. այդ բոլոր նաւերը բռնված են. վնասները մեծ չեն։ Ջուրը սաստիկ աւելանում է, բայց հեղեղումը մեծ չի լինի։

13 ապրիլի

ԲԱՐՑԵԼՕՆԱ։ Ռուսաց նաւատորմը ճանապարհ ընկաւ Ցոնլոնից։

ՊԵԿԻՆ։ Միջազգային զօրքերը, թւով 800 մարդ, գնդապետ Բագֆորտի հրամանատարութեան տակ, դուրս եկան Շանգհայգուանից այն աւազակախումբը պատժելու նպատակով, որը Ցիւնինֆուի մօտ 4-րդ պէնջաբեան հետեւակ գնդի հետ կռիւ ունեցաւ, որի ժամանակ սպանվեց մայոր Բրաունինգ։ Աւազակները դիմադրութիւն ցոյց տուեցին Բագֆորտին։ Բագֆորտի զօրաբաժնից սպանվեցին վեց անգլիացիներ, երկու ճապօնացի եւ մէկ ֆրանսիացի. աւազակները, կորցնելով 50 սպանվածներ, փախան լեռները, հալածվելով Բագֆորտից։ Բրաունինգի մարմինը գտնված է։

ԻՕԿՕՀԱՄԱ։ Մինիստրական խորհրդի նիստում ֆինանսների մինիստրը բացատրութիւն տուեց իր ֆինանսական քաղաքականութեան վերաբերմամբ։ Բացատրութիւնը հաճութեամբ ընդունվեց։

ՖՐԱՆԿՖՈՒՐՏ ՄԱՑՆԻ ՎՐԱ։ «Էլէկտրօն» քիմիական գործարանում, Գրիզհէյմում, տեղի ունեցաւ երեք կաթսաների պայթիւն, որից մեծ հրդեհ գոյացաւ գործարանում. այրվում է նոյնպէս Շվանհէյմի գործատունը Մայնի այն կողմը։ Պայթիւնը տեղի ունեցաւ պայթող նիւթերի բաժանմունքում պիկրինեան թթւուտով բէզէրվուարների բոցավառվելուց։ Հարեւան տները մասամբ վառվեցին, մասամբ էլ քանդվեցին օդի ցնցումից։ Հրդեհը միւս ափի վրա չուտով հանգցրվեց։ Բենզինի պահեստի պայթիւնի երկիւղից, Գրիզհէյմի ամբողջ ազգաբնակութիւնը հեռացրվեց այնտեղից. եօթ եւ կէս ժամին տեղի ունեցաւ վերջին պայթիւնը, եւ մէկ ժամից յետոյ բնակիչներին թոյլ տրվեց վերադառնալ իրանց տները։ Այլ եւս վտանգը վերացված է, բայց հրդեհը շարունակվում է Երկաթուղիական հաղորդակցութիւնը Ֆրանկֆուրտի հետ ընդհատված էր մինչեւ երեկոյեան ութ ժամը, գնացքները տանում էին միայն վիրաւորվածներին։ Սպանվածների եւ վիրաւորվածների թիւը ենթադրաբար հասնում է հարիւրի, բայց ճիշդ թիւը յայտնի կը լինի միայն բանւորների ցուցակը ստուգելուց յետոյ։

ՊՐԷՏՕՐԻԱ։ Մայոր Տաուայֆորդ, փոքրաթիւ ուղեկիցներով, Մախադոդորպից դէպի Լէյդէնբուրգ տանող ճանապարհի վրա, Բադֆօնտէնի մօտ թակարդի մէջ ընկաւ։ Տաուայֆորդ սպանվեց. նրա զինւորները, արիաբար դիմադրութիւն ցոյց տալուց յետոյ, յաղթվեցին։

ԵՕԿՕՀԱՄԱ։ Աւելի քան երկու հարիւր բանկեր Օսակում եւ հարաւային ու միջին նահանգներում դադարեցրին վճարումները։ Եապօնական բանկը օգնութիւն ցոյց տուեց, բայց վախենում են, որ դժուարութիւնները կը շարունակվեն, այդ պատճառով էլ տիրում է ֆինանսական ճգնաժամ։

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ։ Այստեղ սառոյցները հալվում են։

ԳՐՕԴՆՕ։ Ամեն տեղ սկսվեց գարնանացանը։ Եղանակը նպաստաւոր է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱԳՒԻՈՒՄ

ՍԱՄՍՈՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆՑԻ

Գրավաճառանոցում ծախվում են հետեւեալ գրքերը։

ԼԷՕ, Հայկական տպագրութիւն, ա. հատոր, Թիֆլիս, 1901 թ., գ. 1 ր. 50 կ.։
» Մէլիքի աղջիկը, Թիֆլիս, 1898 թ., գ. 1 ր. 30 կ.։
ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ, Ա. Պատկերներ, Մոսկվա, 1900 թ., գ. 1 ր.։
ՇԱՀԱԶԻԶԵԱՆ, Ս. Յիշողութիւններ Վարդանանց տօնի առիթով, Մոսկվա 1901 թ., գ. 75 կ.։
ԴՈՒՐԵԱՆ, Պ. Բանաստեղծութիւններ., Բագու, 1900 թ., գ. 20 կ.։
ՍԱՐԳՍԵԱՆՑ, Լ. Այց Թիւրքաց Հայաստանին, Թիֆլիս, 1890 թ., գ. 60 կ.։
ԿՈՒՍԻԿԵԱՆՑ, Կ. և Լ. ՍԱՐԳՍԵԱՆՑ, Մայրենի խօսք. Թիֆլիս, 1900 թ., գ. 70 կ.։
ՏԻՄԻՐԵԱԶԵՎ, Կ. Զարըդ Դարվին. Բագու, 1900 թ., գ. 25 կ.։
ԿՈՊՊԷ, Ֆ. Թագի համար. Բագու, 1899 թ., գ. 50 կ.։
ՃԱՂԱՐԲԷԳԵԱՆ, Յ. Հարստութեան Աւետարան. Շուշի, 1899 թ., գ. 40 կ.։
ՖԼԱՄՄԱՐԻՕՆ, Կ. Ուրանիա. Թիֆլիս, 1900 թ., գ. 1 ր.։
ԱՏՐՊԵՏ. «Շխնոցս» գ. 30 կ., «Սարաֆ»—30 կ., «Խև Կարապետ»—1 ր., «Քոռ Եղիկ» - 30 կ., «Շուշան»—1 ր., «Ծառանգներ»—30 կ., «Բէրսայի Առաքէլը»—25 կ.։
ՐԱՖՖԻ. Խաչագողի յիշատակարանը. Թիֆլիս, 1896 թ., գ. 2 ր. 50 կ.։
ԵՂԻՇԷԻ պատմութիւնը Վարդանի և հայոց պատերազմի համար—60 կ.։
ԽՈՐԵՆԱՑՈՒ Հայոց պատմութիւն ր. տիպ. գ. 1 ր. 50 կ.։
ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ, «Ազգային Ջոջեր», «Հռահոսի ձեռատետրը», «Քաղաքավարութեան վնասները»։
ԳՈՒԼԱՍԵԱՆՑ, Դ. Պանդուխտ պատանի. 1900 թ., գ. 70 կ.։
ԲԺՇ. ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆԻ, «Մեր Ներքերը», «Սիֆիլիս», «Վեներական ախտեր»։
Ռ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ընտիր երկասիրութիւնները. ա. և բ. հ. 4 ր.։
» » Բանաստեղծութիւնները—50 կ.։
ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ, Ար. եպիս. Քահանայական խնդիր. գ. 1 ր.։
ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ, Լ. Բանաստեղծութիւններ—50 կ.։
» » Խորտակված կեանք—1 ր.։
ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ Քաոս—1 ր. 50 կ.։
ՍՏՕԿՏՕՆԻ Կին թէ Վագր. Բագու, 1899—15 կ.։
ЭЗОВЪ, Г. А. Сношенія Петра Великаго съ армянскимъ народомъ. С.-Пет. 1898 г. ц. 5 р.
ПОТТО, В. Генералъ-Адъютантъ Иванъ Давыдовичъ Лазаревъ. Тифлисъ, 1900 т. ц. 2 р.
Братская помощь. I. изд. въ пер. 6 р.
ՏԵՐԵՆՑԻ, «Երկունք», «Թորոս Լևոնի», «Թէոդորոս Ռշտունի»։
Եւ այլ բազմաթիւ հայերէն և ռուսերէն գրքեր։
(շ.) 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ իր առեանում ներկայ տարվայ ապրիլի 16-ին, գիշերվայ 12 ժամին, նշանակված է աճուրդ կառուցանելու 77,50 սաժէն բէտօնից կոյուղի 042×0,28 մեծութեամբ եւ 120,00 սաժէն մեծութեամբ 0,365×0,25 Դօլինսկու դրան մօտ գտնված կոյուղուց մինչեւ Ռուքսի տունը, Անդրէեվսկայա փողոց, 4000 ր. գումարի։ Աճուրդ մտնել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը Վարչութեան Շինարարական բաժնում ամեն լի օր, 9-ից մինչեւ 3 ժամ ցերեկվայ։
3—3

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԵՏ

Յ. Յ. ՂՈԿԻԷԼԵԱՆԻ

Ընդունում է՝ վէներական, ախտական, մորթու եւ ներքին հիւանդութիւն ունեցողներին։
Առաւօտեան 9—12 ժամը
Երեկոյեան 5— 8 ժամը.
Միխայլօվսկայա եւ Նէմեցկայա փողոցների անկիւն, տուն Սլւվիցկու, մուտքը Նէմեցկայա փողոցից։ 13—25

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ

ՈՐԲՈՒՆԻ, որբերի համար, գինն է. . . 1 —
ՋԷՅԹՈՒՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ եւ ՆԵՐԿԱՅԷՆ, գրեց Զէյթունցի. 1 50
ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ, Ահարոնեանի. . . . . . 1 —
ԸՆՏԻՐ ՀԱՅԿԱԶՈՒՆՔ, պատկերներով. 2 50
Ռ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ եւ ԵՐԿԵՐԸ. . . . . . 3 —
Ցանկացողները կարող են դիմել՝ Тифлисъ. Галусту Галустяну. 2—5

Հ Ր Ա Ւ Ի Ր

Սրանով հրաւիրվում են Աւետեաց (Ջգրաշէնի) ս. Աստուածածին եկեղեցու բարեպաշտ ծխականները յիշեալ եկեղեցին՝ ամսիս 15-ին, կիրակի օրը, 12 ժամին, քննելու եկեղեցու երէցփոխ պ. Աղ. Քալանթարեանի 1900 թւականի եկեղեցական ել եւ մտից հաշիւները։
Գործակալ ա. մասի Թիֆլիսի՝
2—2 Զաքարիա քահ. Զարդեղեանց

Հ Ր Ա Ւ Ի Ր

Ապրիլի 15-ին, կիրակի առաւօտեան ժամը 10-ին Ջուղուրէթի ս. Աստուածածնի եկեղեցում ժողով է լինելու նոր երէցփոխ ընտրելու. ուստի սրանով մեծապատիւ պ.պ. ծխերն երկրորդ անգամ հրաւիրվում են ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեան մասնակցելու։
Գործակալ բ. մասին Թիֆլիսի
2—3 Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի

Ընկերութիւն
ԲՐՕԿԱՐ եւ ԸՆԿ.
Ատամի հեղուկ—
ԷԼԷԿՍԻՐ
„ՍԱԼՕԼ“
Ամենանոր ախտահանական միջոց։

Մոսկվայի Բժշկական Վարչութիւնից թոյլ տուած՝ որպէս մի միջոց, որ չէ պարունակում իր մէջ առողջութեան համար որ եւ է վնասակար նիւթ։
ՍՐՈՒԱԿԸ 75 ԿՈՊԷԿ։
(ամ. 10) 2—10

Պետերբուրգի բժշկական վարչութեան թոյլտւութեամբ։ Մեծ սրվակը 5 րուբլի, փոքրը—3 ր. եւ 1 ր. 50 կ.։

ՆՈՐ ՄԻՋՈՑ

մազերը բուսցնելու և ամրացնելու համար, ոչնչացնում է թեփը։ Դուրս է եկել նաև քսլորավին նոր միջոց

ՁՈՒԻ ԿԱԹԸ

երեսին քնքշութիւն և սպիտակութիւն տալու համար, ոչնչացնում է արեւի պատճառած սեւութիւնը, մուները, տալիս է կաշւին քնքշութիւն և սպիտակութիւն։ Այդ գները չափաւոր են. մեծ սրուակը, արկղիկի մէջ, 2 րուբլի, փոքրը—1 ր. 50 կ. Ծախվում են բոլոր պարֆիւմերական և դեղավաճառական խանութներում։ Գլխաւոր պահեստը գտնվում է Պետերբուրգում, Պուշկինսկայա փողոց տ. № 15, բնակարան № 12. պահեստի բաժանմունքները գտնվում են. Թիֆլիսում կովկասեան դեղատան ապրանքների վաճառման ընկերութեան խանութում՝ Երեւանեան հրապարակ և նրա բաժանմունքում, Միքայէլեան փողոց և Բագւում. նաև Միքայէլեան կամուրջի վրա, Գապօվի և Արիստակօվի դեղատներում։ Օտարաքաղաքացիների պատուէրները կատարվում են անմիջապէս՝ պօստով։
94—100

„ՄՈՒՐՃ“ ԱՄՍԱԳՐԻ

1889, 1890, 1891, 1892, 1893 թ. ամփոփ տարիները կարելի է ձեռք բերել 50—80% զեղչումով։
Դիմել—Վիլեամինօվսկայա № 24, գրասենեակ Ա. Զարգարեանցի եւ Փ. Վարդազարեանի։
(շ. շ.) 19 20

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ այս ապրիլի 18-ին Վարչութեան շինութեան մէջ կը կատարվի աճուրդ՝ կապալով տալու մի հողաբաժին, միջին Ալէքսանդրեան այգում, 30 քառ. սաժէն տարածութեամբ, այն պավիլիօնը կառուցանելու եւ շահագործելու համար, որի մէջ պէտք է ծախվեն կաթ, թէյ, սուրճ, շօկօլադ, սառը խմիչքներ եւ սառը զակուսկաներ։ Աճուրդին պէտք է ներկայացնվի 100 ր. գրաւական։
Մանրամասն պայմանները ցանկացողները կարող են տեսնել վարչութեան շինութեան մէջ բոլոր լի օրերը, ցերեկվայ 10-ից մինչեւ 2 ժամը։ 2—3

Ա. ՓՐԻԴՈՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Ներքին փոխառութեան վիճակախաղի III կարգի տոմսերը ապահովացնելու համար 1901 թւի մայիսի մէկի տիրաժից վերցնում է գնոր անօրէնութիւն 1 ր. 10 կոպ. ամեն մէկ տոմսը բացի մարկան ամեն մէկ անդորրագրից։
Գրասենեակը հեռագրով եւ վերադիր վճարով ապահովացումն չէ ընդունում։
(հինգ. շ. եւ կ.) 2—3

Անցեալ մարտի 1-ից բացված է սկլադ կերօսինի, մեքենաիւղի, գուդրօնի, եւ մազուտի այլ նաւթային արտադրութիւնների, հետեւեալ ֆիրմայով

„Առաջին կերօսինային սկլադ Խօջաբաջիրօվ եւ ընկ.“

Ունենալով միշտ սկլադում պաշար վերոյիշեալ նաւթարդիւնքների, ամեն պատուէր, ինչպէս Բագու քաղաքի համար, նոյնպէս նաւթահանքերի եւ այլ տեղերի համար կատարվում են անմիջապէս եւ ճշգիւ։
Սկլադը գտնվում է Տէլէֆօննայա փողոց, սեփական տուն (երկաթուղային կամրջի մօտ)։ Տէլէֆօն № 44, իսկ բնակարանինը 248։
(ե. շ.) 8—10

ЖЖЕНІЕ СПОСОБОМЪ ЛЕТЮРКЪ ДЕ РОЗЬЕ
20% БОЛЬШЕ АРОМАТИЧЕСК. ЧАСТЕЙ
ЖЖЕНЫЙ КОФЕ
ПРОДАЖА ВЕЗДѢ С. СІУ и К°.
(ռ) 23—26

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

կանոնաւոր եւ ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ.
եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսօն եւ Պոլիս։ Մեկնում է Բաթումից չորեքշաբթի, 25 ապրիլի (8 մայիսի) շոգենաւ՝ ԱՆԱՏՕԼԻ, կապիտան ԲԻԱՆԿԻ։ Եւ այսպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4 ին կէսօրից յետոյ։
Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են ժողովրդական գներով։
Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթումի ն։ Անտվէրպէնի մէջ, ընդունելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար։
Ապրանքների եւ ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝
ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Արնօին, Նաբէրէժնայա։ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. Խօջափարուխօվի եւ Մայսուրաձէի քարվանսարա։ ԲԱԳՈՒՈՒՄ—եղբ. Վ. եւ Ի. Մութաֆեաններին, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրասինի՝ եանի, № 27։ ՆՕՎՕՐՕՍԻՅՍԿ—Վլադիկաւկազի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն (ե. հ. շ.) 8—20

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 13 Апрѣля 1901 г.
Типографія Грузинск. Т—ва, Большая-Ванкская ул., № 27